

Т.Р. МОРОЗОВА

МЕТОДИКА ВИЯВЛЕННЯ ПРИХОВАНОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ПОЛІГРАФОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Монографія

*Видання друге,
доповнене і перероблене*

*За науковою редакцією
доктора медичних наук, професора,
заслуженого діяча науки і техніки України,
почесного академіка Національної академії
педагогічних наук України
О.М. Морозова*

Київ • Алерта • 2026

УДК 159.91.072.2.075:343.14](477)(02)
М80

*Рекомендовано науково-методичною радою
Всеукраїнської асоціації поліграфологів
(протокол № 1 від 26.02.2026)*

Рецензенти:

О. С. Колесніченко – доктор психологічних наук, старший науковий співробітник;

С. Г. Меленко – доктор юридичних наук, професор.

Морозова Т.Р.

М80   Методика виявлення прихованої інформації у поліграфологічних дослідженнях : монографія. Вид. 2-ге, доповн. і переробл. / за наук. ред. О. М. Морозова. Київ : Алерта, 2026. 486 с.

ISBN 978-617-566-979-2

Монографія видатної української поліграфологині Т.Р. Морозової «Методика виявлення прихованої інформації у поліграфологічних дослідженнях» містить систематизований виклад всебічного аналізу означеної методики, розкриває її сутність, історичну генезу та сучасний стан. Показує її переваги над іншими підходами, що існують у поліграфології. Поруч із теоретичними викладками монографія має виразний практичний нахил. Кожне твердження авторки підкріплене наведенням фабули, опитувальниками, тестами та поліграмами. Науковій праці притаманні ґрунтовність змісту, послідовність, ясність, точність та водночас простота і доступність для сприйняття. Формулювання визначень, понять, правил, ідей відрізняються чіткістю. Монографія прекрасно ілюстрована практичними матеріалами.

Українські поліграфологи отримали добротний науково-практичний і навчальний матеріал, який базується на здобутках вітчизняної поліграфології, великому практичному, експертному, науковому і педагогічному досвіді авторки. Монографія стане важливим доповненням до підручника «Поліграфологія» Т.Р. Морозової та буде надзвичайно корисною для підготовки молодих спеціалістів і поглиблення знань досвідчених фахівців.

УДК 159.91.072.2.075:343.14](477)(02)

ISBN 978-617-566-979-2

© Морозова Т. Р., 2026

© Видавництво «Алерта», 2026.

Автор монографії **Морозова Тетяна Романівна** – президент Всеукраїнської асоціації поліграфологів, доктор психологічних наук, видатний поліграфолог-практик, педагог, науковець і організатор поліграфологічної справи в Україні.

Тетяна Романівна є автором основних монографій, підручника, посібників і статей практичної, навчальної, наукової, судово-експертної, організаційної і нормативної спрямованості за напрямом поліграфології. Вона довела українську модифікацію методики виявлення прихованої інформації до досконалості.

Представлена монографія містить повну сучасну інформацію щодо методики виявлення прихованої інформації в поліграфологічних дослідженнях і стане невід'ємною книгою ефективного поліграфолога, експерта, науковця, початківця і досвідченого поліграфолога.

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

Шановні читачі! Маю честь представити нову монографію видатної української поліграфологині Морозової Тетяни Романівни «Методика виявлення прихованої інформації у поліграфологічних дослідженнях». Як і всі попередні друковані видання пані Тетяни ця монографія є оригінальною працею, що ґрунтується на великому досвіді практичної роботи, глибоких наукових дослідженнях і прискіпливих обговореннях науково-практичних результатів роботи у широкому колі успішних професіоналів.

Досить часто до того, що пов'язане з професійною діяльністю Т.Р. Морозової, додається слово «уперше»: перша в Україні докторська дисертація з поліграфології (спеціальність «Кадри органів і військ держбезпеки», 2010), перша в Україні монографія з питань використання поліграфа у діяльності правоохоронних органів і спецслужб (2009), перший навчально-методичний посібник з використання поліграфа у кадровій роботі органів внутрішніх справ (у співавторстві, 2006), перший в Україні юстований нормативний документ – «Інструкція щодо застосування комп'ютерних поліграфів у роботі з персоналом органів внутрішніх справ України» (у співавторстві), що була затверджена наказом МВС України № 842 від 28.07.2004, перший вітчизняний підручник «Поліграфологія» (2019), який користується популярністю серед професіоналів і вже двічі перевидавався.

Основні наукові праці Т.Р. Морозової присвячені обґрунтуванню засад запровадження та використання методики виявлення прихованої інформації (МВПІ) під час проведення поліграфологічних досліджень. Вона систематизувала існуючі тести МВПІ, сформулювала чіткі вимоги до структури та постановки питань у кожному з них на базі наукового аналізу та з урахуванням результатів практичного використання. Уперше обґрунтувала та описала методичні вимоги до складання тесту перевірки версій. Довела необхідність пред'явлення в стимульній частині

опитувальника тесту «правдивого так» у випадку проведення дослідження із широким використанням тестів перевірки версій. Визначила та описала чіткі поблокові алгоритми тестових опитувальників МВПІ, призначені для різних напрямів практичної роботи.

Т. Р. Морозова поліграфолог із 20-річним досвідом практичної роботи. Атестований судовий експерт. Переможниця першого в Україні відкритого конкурсу з відбору поліграфолога для проведення перевірок кандидатів на посаду директора та заступників директора Державного бюро розслідувань, що у 2017 р. проводився під наглядом Консультативної місії Євросоюзу. Очолювала групу із 23 поліграфологів працівників СБУ, СЗРУ, ГУР ГШ МОУ, ГПУ, УДОУ, ДФСУ, МВСУ, КНДІСЕ Міністерства юстиції України, котрі у 2018 році здійснили наймасовіший, безпрецедентний у світовому масштабі захід із використанням поліграфа, коли за шість тижнів було протестовано 943 кандидата на службу в Державне бюро розслідувань України. У 2021 р. очолювала групу поліграфологів і брала участь у проведенні поліграфних перевірок кандидатів на посаду керівника та заступника керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

Тетяна Романівна є засновницею перших в Україні державних курсів підготовки поліграфологів, відкритих на базі вишу IV рівня акредитації (2009). Провідний викладач курсів підготовки поліграфологів Всеукраїнської асоціації поліграфологів (ВАП), що проводяться у співпраці з Одеським національним університетом ім. І. І. Мечникова (з 2016). Сотні підготовлених нею спеціалістів працюють в українських правоохоронних органах і спецслужбах, підприємствах різної форми власності. Серед її вихованців десятки поліграфологів найвищого фахового рівня: практики, експерти, педагоги, науковці. Про високий рівень організації та викладання на навчальних курсах свідчить те, що буквально на наступний день після завершення підготовки випускники здатні проводити самостійні результативні поліграфні дослідження, в тому числі по резонансних справах.

Крім практичної, експертної, наукової і педагогічної діяльності Тетяна Романівна веде велику організаційну роботу як Президент ВАП – найбільшого в Україні професійного об'єднання поліграфологів. Сьогодні ВАП не тільки за кількістю членів, а й за якістю своєї практичної, експертної, наукової і педагогічної діяльності не має собі рівних. ВАП є бастионом національної державницьки орієнтованої ефективної української поліграфології, яка посідає достойне місце серед грандів світової поліграфології. Т.Р. Морозова за результатами своєї самовідданої невтомної багаторічної праці впевнено зайняла достойне місце серед видатних поліграфологів світу.

Представлена монографія підготована Т.Р. Морозовою з висоти унікального рівня професійних досягнень. Вона стосується багатогранного аналітичного огляду методики виявлення прихованої інформації та складається з чотирьох розділів і списку літератури, зокрема: аналіз сучасного стану української поліграфології, існуючих тенденцій та впливів; основи методики виявлення прихованої інформації; приклади реальних досліджень із використанням поліграфа, проведених за допомогою МВПІ; окремі батареї тестів, тести та поліграми до них із різних досліджень; список літератури. Кожен з розділів містить низку підрозділів.

Монографію викладено добірною українською мовою зі всебічним переконливим доказом беззаперечних переваг і ефективності МВПІ в порівнянні з іншими існуючими в поліграфології підходами. Досконалість суджень авторки ґрунтується на послідовному та логічному викладі її тверджень, на прикладах реальних тестувань.

«Методика виявлення прихованої інформації у поліграфологічних дослідженнях» стане настільною книгою для практикуючого поліграфолога, експерта, науковця, початківця і досвідченого спеціаліста, буде вагомим доповненням до її підручника «Поліграфологія».

Наостанок наведу абзац, який написав у 2019 році у вступі до підручника Т.Р. Морозової «Поліграфологія»: «Кожна люди-

на, яка обирає собі долю практикуючого поліграфолога, повинна знати, що це тернистий шлях, на якому багато несподіванок і перешкод, незадоволених правдивим висновком респондентів і можновладців, котрі хочуть отримати гарантований, потрібний їм результат, занепокоєння представників іноземних спецслужб, яким заважає якісно підготовлений поліграфолог, котрий виявляє їх агентуру та зрадників. Саме через це поліграфолога повинні відрізнити професійна досконалість, чесність, сміливість і, водночас, гнучкість. Поліграф повинен бути стандартизованим (відповідати ДСТУ), методика – гнучкою, а спеціаліст – творчим».

З повагою науковий редактор
доктор медичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
почесний академік Національної академії
педагогічних наук України

О. М. МОРОЗОВ

ЗМІСТ

ПЕРЕДНЄ СЛОВО.....	4
---------------------------	----------

РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІГРАФОЛОГІЇ, ІСНУЮЧИХ ТЕНДЕНЦІЙ ТА ВПЛИВІВ

1.1. Основні досягнення української поліграфології за 25 років її систематичного розвитку	10
1.2. Щодо принципової відмінності між поняттями «міжнародний досвід» і «досвід використання поліграфа у різних країнах світу».....	16
1.3. Існуючі ключові відмінності в поглядах щодо спрямованості подальшого розвитку вітчизняної поліграфології.....	30
1.4. До питання валідності методик, які використовуються при поліграфологічних дослідженнях.....	39
1.5. Що ж становлять собою тести із контрольними питаннями?	46
1.6. Огляд доступної чинної нормативно-правової бази використання поліграфа в Україні.....	67

РОЗДІЛ 2. ОСНОВИ МЕТОДИКИ ВИЯВЛЕННЯ ПРИХОВАНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

2.1. Соціокультурний та історичний екскурс щодо МВПІ.....	95
2.2. Природа виникнення фізіологічної реакції у відповідь на стимули тестів МВПІ	104
2.3. Типи питань і передбачені в МВПІ варіанти відповідей респондентів	128
2.4. Тести МВПІ	132
2.5. Алгоритми тестових опитувальників за МВПІ.....	145
2.5.1. Алгоритм опитувальника для проведення бліц-тестування	145

2.5.2. Алгоритм класичного опитувальника для розкриття та розслідування злочину	151
2.5.3. Алгоритм класичного опитувальника для службового розслідування.....	172
2.5.4. Приклад підходу до складання опитувальника для експертного дослідження	189
2.5.5. Алгоритм опитувальника для скринінгу	202
2.6. Переваги МВПІ над МПП	219

**РОЗДІЛ 3.
ПРИКЛАДИ РЕАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ПОЛІГРАФА,
ПРОВЕДЕНИХ ЗА ДОПОМОГОЮ МВПІ**

3.1. Розслідування крадіжки 4101 долара США	223
3.2. Розслідування крадіжки грошей із сейфу спортклубу....	244
3.3. Розслідування шахрайства при закупівлі сільськогосподарської техніки	271
3.4. Розслідування вогнепального поранення	299
3.5. Перевірка правдивості свідчень заявника	328
3.6. Службове розслідування: перевірка наданих пояснень	350
3.7. Службове розслідування: блиц-тестування.....	373

**РОЗДІЛ 4. ОКРЕМІ БАТАРЕЇ ТЕСТІВ, ТЕСТИ
ТА ПОЛІГРАМИ ДО НИХ ІЗ РІЗНИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ .....**

	383
--	-----

Література	479
------------------	-----

Рис. 11.

При перевірці одержана раніше інформація підтвердилася. Максимальні значущі реакції в тесті на фоні відповіді «так» отримані на 32 «Пробували колись наркотики?» та 37 «Маєте друзів, які вживають наркотики?».

На фоні відповіді «ні» значущих реакцій на 36 «Час від часу вживаєте наркотики?» та 39 «У цей період життя періодично вживаєте наркотики?» не отримано.

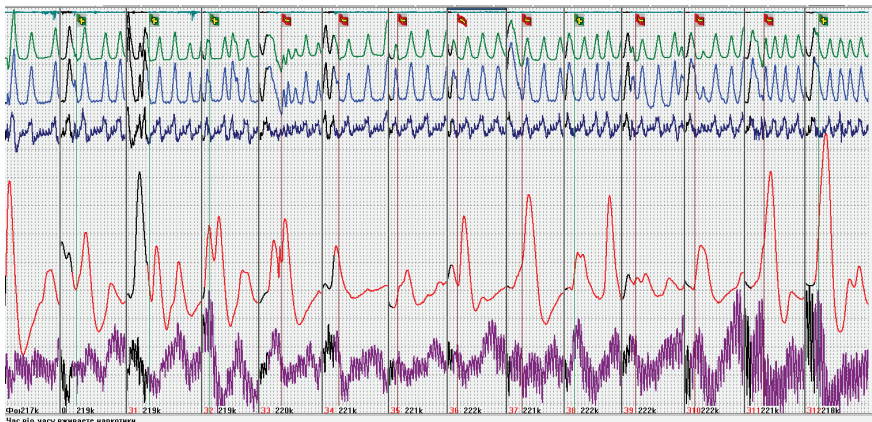
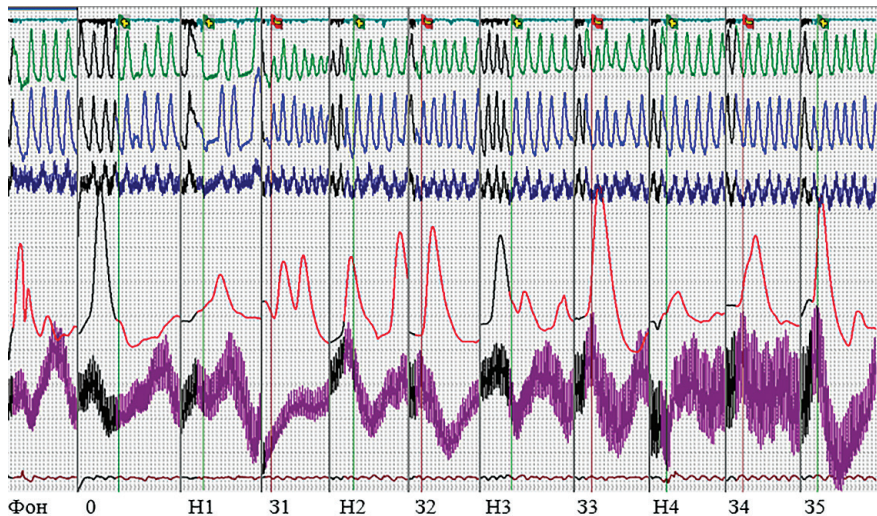

Рис. 12.

Рис. 4. Поліграма до тесту 5.

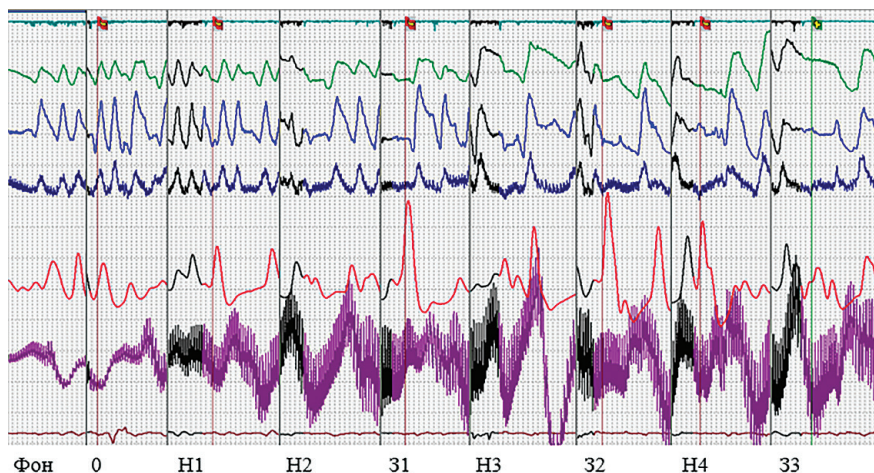
У тесті 5 у респондента зафіксовано значущі реакції на три питання – 32 «Знаєш точну суму вкраденого?» (відповідав «ні»), 33 «Знаєш, як злодій розпорядився вкраденими грошима?» (відповідав «ні», отримано максимальну реакцію) та 35 «Знаєш тільки те, що у родичів зникли гроші?» (цього разу, на відміну від попереднього тесту, відповів «так»).

На питання про володіння інформацією щодо того, як злодій розпорядився вкраденим грошима, у респондента виникла більш значуща реакція, ніж на питання «Знаєш, хто вкрав ці гроші?». Як відмічалось вже у підручнику [5], таке реагування досить часто спостерігається у причетних: на момент поліграфної перевірки крадіжка є фактом, що вже відбувся і який для них особисто втратив значущість, тоді як питання про володіння інформацією відносно того, як злодій розпорядився вкраденим або де зараз вкрадене – зберігає актуальність.

Тест 6. Що насправді сталося з цими грошима?

0. Ними родичі заплатили за квартиру?

сформульована у 33 «Заробив на перепродажі аккаунтів?», порівнюється із реакціями на версії слідства, які сформульовані у питаннях 31 «Взяв у Л.?» і 32 «Вкрав у Л.?».

Рис. 13. Поліграми до тесту 14.

У цьому тесті реакція респондента на його версію є очевидно незначущою, на відміну від реакцій на версії слідства. Підстав підтверджувати правдивість його пояснення щодо походження грошей немає.

Тест 15. Де ти взяв гроші, які показував мамі і виставляв у Інстаграм?

0. Знайшов?

Н1. Подарувала бабуся?

Н2. Подарував дідусь?

31. Забрав їх таємно у Л.?

Н3. Випросив у батьків?

Н4. Дали батьки за те, що ти їм допомагав?

32. Його версія – заробив, продаючи аккаунти?

Розстановку питань у тесті змінено з метою уникнення позиційного ефекту. Додано підсумкове питання щодо того, чи не є надання саме таких свідчень результатом того, що респондент виконує дане кимось завдання.

Рис. 4. Поліграма до тесту 4

Відповідно до поліграми у тесті значущі реакції на фоні відповідей «так» отримані на 31 «Через те, що особисто стежили за вбивцею у бінокль?», 34 «Через те, що особисто бачили момент розстрілу 4 чоловіків?» і 36 «Через те, що хочете, аби покарання поніс саме той, хто їх вбив?». Причому максимальна реакція отримана на 36, у якому сформульовано ідею, якою респондент живе і яку поліграфолог чітко виокремила в міжтестовій бесіді.

На 32 «Через те, що виконуєте дане кимось завдання?», 33 «Через те, що хочете догодити працівникам поліції?» та 35 «Через те, що хочете догодити працівникам прокуратури?» значущих реакцій не отримано, респондент відповідав на ці питання «ні».

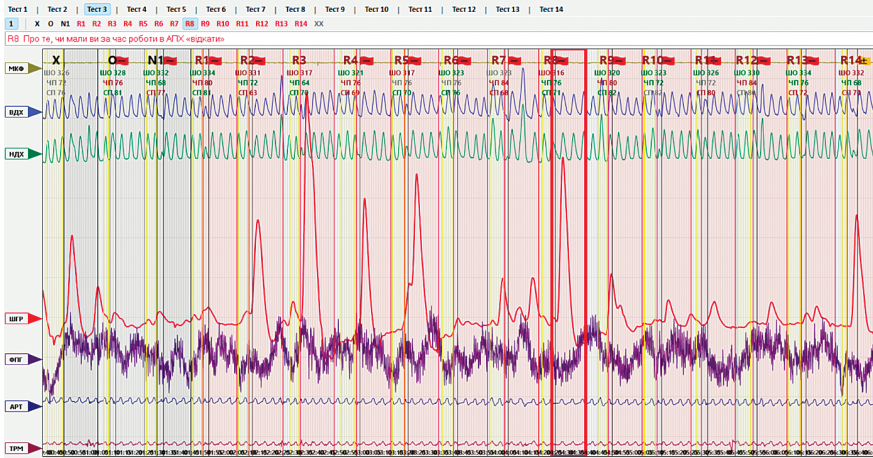

Рис. 1 до прикладу 16. Поліграма респондента 1.

Для демонстрації навмисно обрані поліграми за одним і тим же тестом у різних респондентів, які працюють в одній компанії на приблизно рівнозначних посадах.

Тест	Тип	Відповідь	Текст питання
1	X	-	
2	O	-НІ	ТЗ. Якого питання ви найбільше боїтеся на поліграфі? Про стан здоров'я?
3	N1	-НІ	Про свої найближчі плани по місцю роботи
4	R1	-НІ	Про те, чи вживаєте ви наркотики (ліки)
5	R2	-НІ	Про те, чи любіювали ви інтереси якогось контрагента
6	R3	-НІ	Про те, чи отримували ви за час роботи в АПХ «ліві» гроші
7	R4	-НІ	Про те, чи виконували ви, працюючи в АПХ, роботу для інших компаній
8	R5	-НІ	Про те, чи отримували ви за час роботи в АПХ неправомірну вигоду
9	R6	-НІ	Про те, чи вносили ви неправдиві відомості у внутрішню звітність
10	R7	-НІ	Про те, чи витрачали ви робочий час АПХ на роботу в іншій компанії
11	R8	-НІ	Про те, чи мали ви за час роботи в АПХ «відкати»
12	R9	-НІ	Про те, чи розголошували ви конфіденційну інформацію АПХ
13	R10	-НІ	Про те, чи вербували вас колись співробітники п/о органів, СС рф
14	R11	-НІ	Про те, чи зловживаєте ви алкоголем
15	R12	-НІ	Про те, чи є ви агентом співробітників п/о органів, СС рф
16	R13	-НІ	Про те, чи маєте ви залежність від азартних ігор, онлайн-казино, ставок
17	R14	-ТАК	Жодного. Готові правдиво відповідати на все
18	XX	-	

Наукове видання

Морозова Тетяна Романівна

МЕТОДИКА ВИЯВЛЕННЯ ПРИХОВАНОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ПОЛІГРАФОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Монографія

*Видання друге,
виправлене і доповнене*

*За науковою редакцією доктора медичних наук, професора,
заслуженого діяча науки і техніки України,
почесного академіка Національної академії
педагогічних наук України О.М. Морозова*

Відповідальний за випуск
Комп'ютерна верстка
Обкладинка

О. В. Діордійчук
Д. М. Алексєєв
В. С. Жиборовський

Підписано до друку 30.03.2026 р. Формат 60 x 84 ¹/₁₆.
Папір офсетний. Гарнітура «Times New Roman».
Друк офсетний. Умовн.-друк. арк. 28,25.
Тираж 300 прим.

Видавництво «Алерта»

04210, м. Київ, а/с 112.

Тел.: (099) 607-97-62.

E-mail: alerta.pravovaednist@gmail.com, веб-сайт: alerta.kiev.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 788 від 29.01.2002